

“ZÜBEYDE HANIM ÇOK AKILLI BİR KADIN”

Röportaj sayfamızda bu ay İpek Çalışlar'ı ağırlıyoruz. Çalışlar, gazetecilik kariyerinin yanı sıra yazdığı kitaplarla da bilinmektedir. Özellikle de biyografi kitaplarıyla. Kendisinin kaleme aldığı Halide Edib Adivar, Latife Hanım ve Mustafa Kemal Atatürk biyografileri, gerek titiz bir çalışma örneği olmasıyla gerekse de zengin kaynakçasıyla dikkat çekmeye devam etmektedir.

Biz de bu vesileyle Çalışlar'a sorularımızı yönelttik. Kendisine Zübeyde Hanım'ın nasıl biri olduğunu, Mustafa Kemal Atatürk'le nasıl bir anne-oğul ilişkisi geliştirdiklerini ve biyografi kitaplarını nasıl yazdığını sorduk.

“MUSTAFA, ANNESİNİ HEM BABA HEM ANNE OLARAK SEVİYOR”

Bir kadın, bir eş, bir anne olarak Zübeyde Hanım hakkında neler söylemek istersiniz?

Zübeyde Hanım bir gün bir yelkenli vapurla eşinin koruculuk yaptığı Papas Köprüsü'ne gidiyor. Artık yüzü gülüyor. İlk kızı Fatma'yı doğurmuş, mutlu. Ancak bir salgın hastalık Fatma'yı ellerinden alıyor. Ardından eşkiya belası başlıyor. Güzel Zübeyde'yi kaçırmak için evlerini gözlemeye başlıyorlar. Ali Rıza, karısını Selanik'e geri yolluyor. Bu sefer onu kaçırıyorlar. Hayatından umut kesilmişken eşkiyanın elinden kurtuluyor, evine geri dönüyor. Bundan sonrasını özetliyorum, Ali Rıza Efendi memuriyeti bırakıp kereste ticaretine başlıyor. Ancak yeni salgınlarda iki çocukları daha hayata tutunamayıp ölüyor. Ne yazık ki Ali Rıza Efendi de ellili yaşlarında bağırsak vereminden hayatını kaybetti. Arkasında üç çocukla Zübeyde'sini bırakıyor. Bu çocuklardan en büyüğü Mustafa. Hayat artık daha da zor. Dul kadınlar iftiraya uğrayabiliyor, geçim sıkıntısı çekebiliyorlar. Akıllı bir kadın Zübeyde. Evlerini kiralyor, çocuklarını alıp Langaza'daki ağabeyinin yanına taşıyor. Ailecek kiralarla makul bir hayat yaşamaya başlıyorlar. Mustafa eğitiminden geri kalmasın diye Selanik'e geri dönüyorlar. İkinci eşi Ragıp Bey ile yaptığı evlilik, hayatını kolaylaştırıyor.

Mustafa askerî okula gideceğim diye tutturunca da hayatını bitmez tükenmez savaşlardan oğlunun geri dönüşünü bekleyen bir anne oluyor Selanik işgal edilince yepyeni bir felaket kapısını çalıyor.

Bir eş ve bir anne olarak dönemin kadınlarının kaderini paylaşıyor Zübeyde Hanım.

Mustafa Kemal'in Zübeyde Hanım'la nasıl bir ilişkisi vardı?

Mustafa ilkokul çağında babasını kaybetmiş bir çocuk. Annesi onun her şeyi. İyi bir eğitim alması için büyük çaba harcıyor. Bir tek askerî okula gitmesin istiyor. Ama dönemin en cazip mesleği askerlik. Savaşların hayatları altüst ettiği yıllar. Mustafa annesini hem baba hem anne olarak seviyor. İlişkileri çok sıcak. Eve “sevdiğim kadın” diye kendisinden 15 yaş büyük şarkıcı Kalyopi'yi getirdiği zaman bile kıyamet kopmuyor. Konuşup tartışabiliyorlar. Zübeyde çevresindeki kadınların da acılarını paylaşan, onlarla dayanışan bir kadın. Mustafa, arkadaşlarının annelerinin dertlerini de gelip annesiyle paylaşabiliyor.

Selanik bir liman kenti olarak çok dilli, çok kültürlü bir yer. Kentin bu kültürü Mustafa Kemal'i sizce nasıl etkiledi?

Selanik Mustafa Kemal'in hayatının şehri. Cıvı cıvı hareketli, şehre yakışan hemen her özelliğe sahip. Şahane bir ulaşım hattı üzerinde. Trenle her yere gidilebiliyor. Geceleri ışıklarını söndüren bir yerleşim değil, gece hayat devam ediyor, eğlence var. Sahil kahvelerinde buluşup fikir alışverişinde bulunanlar pek çok. Dergiler, gazeteler serbestçe satılıyor. Yeni okullar açılıyor. Hijyen, Mustafa'nın ilk yıllarına kıyasla çok daha iyi.

Liman şehri olması, Avrupa ve imparatorluk ile bağına da güçlü kılıyor. Ayrıca güzel bir şehir. İstanbul'dan daha özgür. Padişah kilometrelerce uzakta. Yeni düşünce akımları, özellikle ihtilalci fikirlere sonuna kadar açık. 1908 Devrimi'ni gerçekleştirenler Selanik'te örgütleniyorlar.

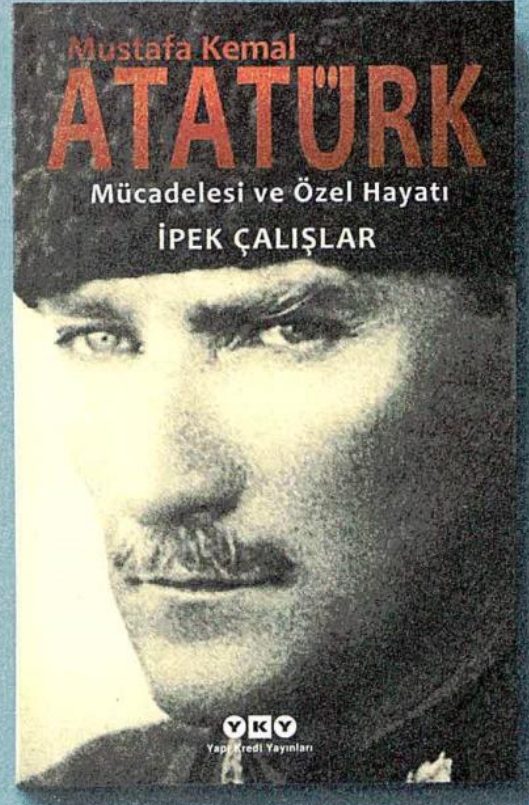
“SELANİK'E GİTTİĞİMDE KİTAP ÇALIŞMAMI YARILAMIŞTİM”

Kaleme aldığınız Mustafa Kemal Atatürk biyografiniz için sadece masabaşı çalışması yapmamış, Mustafa Kemal'in doğduğu evi, okuduğu okulları ve daha birçok yeri de gezdiniz. Bize bu yolculuğunuzdan bahseder misiniz?

Selanik gezisi kitap açısından beni çok besledi. Bir insanın doğduğu, büyüdüğü evi görmek onun hakkında çok şey öğretiyor insana. Selanik'e gittiğimde kitap çalışmamı yarılamiştim. Makbule Hanım'ın hatıratını okumuştum. Evle ilgili pek çok şey biliyordum. Arka balkonlarında Mustafa'nın kuşlarla oynadığını biliyordum. Balkonun kapısını açtırdım, oradan bahçeye baktım, babasının mezarının (bugün artık kalmasa da) evlerine çok yakın olduğunu keşfettim. Her inişinde

Mehmet Balıcalı

babasını mezarının bulunduğu noktadan geçiyordu. Hangi oda onun, nerede ne duruyordu anlamaya çalıştım. Kilerdeki turşu küpünü bile hayal edebildim. Çok keyif aldım. Aynı şekilde Langaza'da vakit geçirmek de bana çok iyi geldi. Hatta oradan getirdiğim bir sardunyayı yaşatmak için çok çabaladım.

Bugüne kadar yazılmış Atatürk biyografilerinin erkekler tarafından anlatıldığını, ona ve o günlere kadınların gözünden bakmanın kitabı farklılaştırdığını belirtiyorsunuz. Bu konuyu biraz açalım mı?

Mustafa Kemal'in hayatı hep zaferlerle birlikte düşünülmüş, biyografiler de biraz öyle yazılmış. Benim favori biyografilerim şöyle... Falih Rıfki Atay onu tanıdığı için her satırında adeta koca bir kitap yazmış. Vamık Volkan pek çok tanık ile görüşüp yazdığı için kitabı elimden bırakamadım. Lord Kinross'un biyografisi de öyle. Bir de Şerafettin Turan'ınkini sevmiştim. Kaynak göstermekteki titizliği nedeniyle. Ben de bu kadar biyografiden benimkinin ne farkı olacak diye düşünmeden edemedim. Sonunda Latife Hanım, Halide Edib biyografilerini yazan bir kişi olarak kafamda bir Atatürk kitabı yazmış gibiydim. Makbule Hanım'ın hatıratı ile karşılaşınca kadınların anlatımlarına öncelik tanıyan bir Atatürk biyografisinin çok değişik olacağını fark ettim. Tabii bir de dipnot kullandım. Yani kullandığım bilgilerin kaynağını okurla paylaştım. Bu yönüyle de farklı bir kitap çıktı ortaya.

“ZÜBEYDE HANIM FİKRİYE'Yİ İSTEMİYORDU”

Gelelim evlilik mevzusuna. Zübeyde Hanım'ın, oğlunun Latife Hanım'la gerçekleşen evliliğine pek sıcak bakmadığı düşünülüyor. Buna dair neler söylemek istersiniz?

Zübeyde Hanım bence Mustafa Kemal'in Latife ile evlenmesini çok istiyor. İstemediği Fikriye.

Ya ölürsem endişesiyle Latife'yi görmek için çok uzun bir yola, İzmir'e gidiyor. Onun oğluna uygun olduğunu düşünüyor. Ama canını sıkan birkaç olay yaşamış belli ki. Bunları da oğlunun yaveri Salih ile konuşmuş anlaşılır. Salih Bozok sonraki yıllarda Latife Hanım ile Mustafa Kemal'in boşanmasının ardından bu evliliğe yardımcı olduğu için kendini suçluyor benim anladığım. O yüzden günah çıkarır gibi, Zübeyde Hanım Latife'yi istememişti, diyor.

Zübeyde Hanım zaten oğlunun bir şeye karar verdiğini gördüğü an, olmaz diye tutturmuş bir anne hiç olmamış. Mustafasının aklına koyduğunu yaptığını biliyor ve onunla arayı bozmaktan hoşlanmıyor. Ayrıca çok da akıllı bir kadın. Kaldı ki, Latife'nin Mustafa Kemal'e büyük destek sağlayacak, hep onun yanında duracak bir eş olduğunu görmemiş olması mümkün mü?

Son zamanlarda neler yapıyorsunuz? Masanızda bizim için neler var?

Sarayın son dönemi üzerinde çalıştım. Sürgüne giden hanedandan bir kadın sultanın hayatına eğildim.